

Olasz Sándor

Utassy József versszimfóniái

Az újabb magyar lírában kevés költő akad, aki oly mértékben polarizálta a kritikát, mint Utassy József. Nemzedéke akkor jelentkezett, amikor divat lett a közösségi, a nemzeti sorsnak elkötelezett, később képviselőinek nevezett irodalom megkérdőjelezése, sőt kigúnyolása. Viharos gyorsasággal terjedt a szkepszis, hogy ami Balassitól Illyésig, Nagy Lászlóig folytatható volt, az most egy csapásra korszerűtlen. Az *Elérhetetlen föld* költőit azonban nem lehetett eltanácsolni a közügyektől, az eszményeikkel szemben mutatkozó ellenszenvvel mit sem törődtek; „*hűek, mint a kiveret eb*”. Úgy lett, ahogy Nagy László jósolta: „*kibontakozásuk*” igazán nem nevezhető idillinek. „*A magyar líra néhány, szinte nemzeti sajátosságáig misztifikált gyöngéje: a laza szerkezet, a tömörség hiánya, a szónokiasság és a verbalizmus túlságai – e fiataloknál is jelentkezik. S a kép egyedulalma monotonná is válik: ötlet ötletre pattog, a túl sok feszültséggel olykor egymást hatálytalanítja – a képzuhataggal könnyű visszaélni.*” Ezt Szabolcsi Miklós írta, és az első antológiáról szólva éppen Utassyt marasztalta el leginkább: „*inkább publicista tehetség, mintsem igazi lírikus*”. (A „legtisztább formákat” Szabolcsi Konc József verseiben vélte fölfedezni.) Néhány évvel később Bata Imre a hagyományörzésben, a lírai hős „*túlértékelésében*”, „*folklorisztikus, etnografikus stilizációban*” látta a Kilencek hibáját. Igaz, Utassyról néhány elismerő szót is ejtett. Lengyel Baláznak a *Csillagok árvájáról* (1977) írt kritikájában a versek mögé olyan felfogást képzelt, amely szerint a költőnek mindent lehet. „*Hogy a szabadon halmozott képzetek érzelmi vagy gondolati menetet rajzolnak ki – különösen, ha homályosak. Utassy legalábbis hinni látszik ilyesmiben – s nem veszi észre, olyan ingoványon jár, melyben elmosódik a különbség a szilárd költészet és a vízenyős dilettantizmus között.*” Furcsa módon épp Utassy-nál, a nemzedék verstanilag egyik legképzettebb lírikusánál teszi szövé a ritmikai ügyetlenségeket. Szilágyi Ákos több tanulmányában is a tartalmi anakronizmushoz kapcsolódó formai korszerűtlenségről értekezik; a Kilencek után – mondja –, a hetvenes évek közepén indulók már nem a karizma megtestesítőjét látják a korszak egyik legnagyobb hatású költőjében, Nagy Lászlóban, hanem az „*autonóm erkölcsi személyiséget*”. Ennek és a „*stilizáló-mitikus személyességnek*” az egymás elleni kijátszása azonban megalapozatlan elgondolás, hiszen a szabadság, a szuverenitás, az autonómia igényénél a Kilencek aligha becstültek többre a mágikus, varázslói szerepet.

Ugyanakkor voltak, akik nagyon korán észrevették az Utassy-líra eredetiségét, a hatásokat legyűrő önálló hangot. Kiss Ferenc írta a *Tüzem, lobogóm!* (1969) megjelenésekor: „*Aki vakmerőbb és robbanékonyabb mondandókkal jön, az rövid úton vágja ki magát a nyűgöző vonzások szövevényéből. Így jött Utassy is valahol az Illyés és Nagy László közötti sávok egyikén, de kezdettől a maga hajlamai szerint.*” Egy tanulságos beszélgetésben (*A hagyomány szerepe a fiatal magyar lírában*) olyan kiváló versértők igazolták vissza Utassy törekvéseit, mint Domokos Mátyás és Kormos István. „*...azok, akik megkeresik a magyar költői hagyományból a hozzájuk szóló ösztönző részt, éppen azok a fiatalok találják meg ma is*

leghamarabb a jellemzően saját költői hangot.” (Domokos Mátyás) „Modern magyar költő csak az lehet, aki elfogadja a hagyományainkat.” (Kormos István) A magyar (és nem csak magyar) gondok, sorskérdések modern költészetté alakítása Görömbei András és Kis Pintér Imre számára is meggyőző volt.

Látjuk, a hagyomány szerepe, értelmezése mellett (ezzel szoros összefüggésben) a vita végül is a lírai hős körül robbant ki. Noha senki nem tagadta, hogy a váteszi, prófétikus, koturnuszos költői magatartást törvényszerűen föl kellett váltani a szerényebb, a kor hétköznapiságával is harmonizáló szerepekkel. Ezzel párhuzamosan azonban gyanús lett az is, ami pedig egy tradicionálisan gazdag lírai modellből tovább élhet. A *Rege, rege Ráró!* című versben a szenvedélyes fiatalember valóban „prométheuszi pejhez” hasonlítja költészetét, a „szárnyas-szép remény” nehezen kétségbe vonható ars poeticát teremt: „*Írni arról kell, AMI NINCS! / Mert ami nincs, vallom, LEHETNE! / Erre tanít a BILINCS: / az AMI VAN muszáj szerelme.*” (Apollinaire) Forradalmas korban a barrikádokon lelkesítene ez a költészet. Nem olyan időket éltünk, s Utassy is látta, hogy a költő nem lehet népet vezető „lángoszlop”. De az orvosolatlan gondok, morális megingások, az emberi személyiség teljességét veszélyeztető, csonkító jelenségek láttán olykor mégis föl kellett növesztenie a lírai személyiséget. Individualizmusát nem a kóros önimádat, hanem a védekezés, az értékek védelme magyarázza. A lírai én „megemelése”, „túlértékelésnek” látszó fölnagyítása – miként Görömbei András fejtegeti – az „erkölcsi és szociális abszolútumra törekvés” jegyében történik. A küzdelem nem a költő magánügye, a lesújtott állapot, a vereség – a *Pokolból jövet* (1981) versei jól mutatják ezt – egyben a kollektívum veresége is.

Túldimenzionált lírai hős? Fellengzős romantika? A fiatalság szertelen vitalitása inkább. Van vers, melynek beszélője a „senki földjén örök napszámos”. A *Nagy Szavak Körútján* és a *Kikelet Hortobágyról* című versekben meg éppen azoktól a hamisságoktól és illúzióktól határolja el magát, melyekhez némelyek kőtni szerették volna. Itt a hang sem patetikus, a türelmetlenség a gúnyt, a groteszket hívja elő. Pedig az első kötetből való mindkét mű. A groteszk, az ironizáló hajlam nem új keletű Utassy pályáján. A hamis pózokat eleve kizárja az áradó természetesség és keresetlenség, az, amit Kiss Ferenc találóan „a dolgokkal meghitt kapcsolatban levő emberségnek” nevez. Ez a közvetlenség folyamatosan érzékelhető, az érzelmeknek való nagyobb átengedetség nem vezet valami gigantikus fenséghez. Prométheuszi költészet, mondták sokan. Ámde a költő éppen a tűzszervő titán emlékére írt versében (*Csillagra zárt egek alatt*) kéri fölmentését a prométheuszi sors alól: „*Isteni tolvajok ivadékát, / a Bükkhöz láncra ne verj engem / gyáva véretem se futamítsd meg: / hazám, keselyűm, szerelmem!*” Vagy: „*kímélj a kaukázusi kintől: Huszadik Század!*” A mondásnak, a költői megszólalásnak azonban kitüntetett helye van. A vers „gyöngyszem”, „S a próza? / E gyöngyszemet aprózza.” Utassy irodalmi beilleszkedését, kanonizálását minden bizonnyal éppen az nehezítette, hogy költői pályája egybeesett a líra „aprózásának” idejével. A verset persze nem most hangszerelték először prózára a 20. században.

Utassy életérzésben, mentalitásban nem lóg ki a sorból, inkább szópoétikája fut szemben az árral. Történik mindez akkor, amikor a gazdag, sokjelentésű szavakat választó szópoétika háttérbe szorul a lassan mindent elárasztó, kétségkívül prózai, a ragyogó, mély izzású szavakat nem tűró mondatpoetikával szemben. Utassy verseszménye azonban egész jól megfér az életküzdelem hétköznapi élményeivel és eseményeivel. *Ady Endre!* című versében nagyon jól megmutatkozik a két költő közötti különbség; a helyzet, helyzetudat tér el. Utassy gesztusa is hősies, „adysnak” tetsző. De a tehetetlenségnek mennyi keserősége halmozódik föl a félig heroikus, félig groteszk mozdulatban. „*de jó is volna hinni, hinni!*”, majd „*végül csalódni, pórul járni. / S a szent bibliát a földhöz vágni.*” Adyhoz való vonzódása egyébként azt a tévhitet táplálja, hogy a „stilizáló-mitikus személyességen” felőtt költőknek nincs humoruk. Ennek nemcsak a *Hungária Kávéház*, hanem a *Mézgarázdák*

Weöres játékkerseire emlékeztető ciklusa mond ellent. De a belülről sugárzó derű számtalan megnyilatkozása említhető. Például a *Fákat alatt a szél*: „nagyon szerethetlek, / ha már a sálam is / integet utánad”.

Betűkbe, szép szavakba temetni a szenvedést – ez Utassy poétikájának sarkalatos pontja. „*dalba fog az ember, / ha már fáj a sorsa: / nagyon szépen fájjon!*” (*Motívum*); „*Én már csak arról akarok írni, / amit nem lehet kibírni*” (*Papírom hava mellett*); „*Nem csábít siker. / Átlényegít az ég alatt a szó.*” (*Magammak írok*); „*az írás gyönyörű gyötrelm*” (*Az írásról*). A vers amint írja önmagát József Attilánál megismert változata ez („*amikor verset írok, nem költészetet akarok csinálni, hanem meg akarok szabadulni attól, ami szorongat. Engem csak ez érdekel. Az életem.*”). A „*Kötetem / saját bőrömbé kötettem*” (*Prognózis*) „életes” esztétikája ne tévesszen meg. Az önépítés (és ugyanakkor számos esetben önrombolás) elementaritása a megalkotottság már-már önpusztító igényével és igényességével párosul. Írás és tisztaság közé akár egyenlőséggel tehető. „*Amíg ez a planéta itt / szüli énekesét: / engem az ének tisztásain / betűk balzsama véd.*” (*Az ének tisztásain*) S akkor zárja a sort a sokat idézett *Pohárköszöntő*, ami akkor született, amikor az a bizonyos, zsarnokságról írt mondat nem volt publikus: „*Egy mondatot, / egy mondatot csak, / egy árva mondatot, ha holnap / hangot se lehet mondanod /.../ huncut kis hóhérok mennek öltre / szavaid tisztásán / nyakadért, /.../ s függsz majd / egy vízszintes mondatért!*”

Már a *Júdás idő* címmel megjelent gyűjteményes kötet (1984) – szakítva a hasonló kiadványok gyakorlatával – nem követte a kronológiát. A már ismert versek új elhelyezése, új szövegkörnyezetbe rendezése jól érzékelteti Utassy költői világának belső rendjét. Amit veszítünk a réven, megnyerjük a vámon. A keletkezési dátum eltűnéséért kárpótol az erővonalak karakteresebb megnyilatkozása. A fontosabb gondolatkörök, élmények már az indulásnál jelentkeztek. Később újabb és újabb terepnumot hódít meg Utassy, a már meglévő határait tágítja. Újabban versszimfóniáknak nevezte el régi és új verseinek sokféle elrendezését; mintha a kaleidoszkóp forgatása után ugyanazokból az elemekből mindig más látvány tárulna elének. A versépítmények egyes részei, elágazásai és térdarabjai úgy illeszkednek össze, hogy az olykor valóban a bricolage-ra emlékeztet – a barkácstechnika szemlélete nélkül. A szöveghatárok ezekben a kompozíciókban nem annyira elválasztanak, mint inkább átmenetet jelentenek; egyszerre írják és törlik vonalaikat, külön állnak és egymásba írják magukat. Találók a versszimfónia elnevezés. Mivel az ilyen nagyzenekari művekben, melyekben valójában a szonátaforma érvényesül, ugyancsak különféle regiszterek szólalnak meg: drámai elemek, meditációk, lírai esések. A szimfóniában is ellentétes jellegű zenei témák kerülnek szomszédságba, s a zenei formaszépség és érzelmi gazdagság valósul meg. Egy-egy vers vagy verscsoport a zenei tételekhez (gyors, lassú, menüett vagy scherzo, gyors) hasonlóan követik egymást. A legújabb kötetben, az *Ezüst rabláncban* (2010) a *Csillagra zárt egek alatt* „főhajtás a pesti srácok és a budai suhancok szabadságharca előtt”. Ezután jön *A szerelem szélén*, majd a fiút újra és újra elsírató *Akiért a Zambézi zokog*. A *Tengerlátó* létfilozófiához és poétikai tanulságokhoz jut el a víz mint egyik őselem láttán. Az *Ezüst rablánc* a szenvedés, a halálközelség mélypontját tükrözi. Itt válik haláljelképpé Utassy egyik fontos motívuma, az ezüsthényű hold. Az *Európa elrablása*, mely a legtöbb új verset tartalmazza, az 1930-as, 40-es évek sokkoló élményére, fölismerésére játszik rá.

Az 1941. III. 23-ban írja: „*megszült egy napraforgó arcú asszony, / hogy ebben az égből alkotóház-világban / mutassam föl a szépet, a jót, / s mondjam ki bátran / az igazságot*”. Ám az idő, melyben élnie adatott, a Jézust harminc ezüstpénzért eláruló Júdás ideje. Az igazság mártíruma ez, az elárultatás motívuma többször is visszatér. Például az *Ismeretlen katonában*: „*Istenre esküszik, / s Pilátus piacán / harmincezüstködik / rongy bajtársad: Hazám!*” A jobb sorsra érdemes költő – itt van értelme a biográfiai tényeknek – egész életében ezt a megcsalatottságot tapasztalta. Az Ukrajnában maradt apa, a fiatalon elhunyt gyermek, a

hetvenes években rátörő súlyos betegség sok mindent magyaráz a hatalmasodó depresszióból. Közben az apa, a fiú, a mama elsratásától, az árvaság „kizengésétől” az egyéni tragédiák kollektívva növesztéséig, a patriotizmusnak olyan nagy erejű megszólaltatásáig jut el, mint a *Magyarország!* A hazáról a szerelmi líra önfeledtségével beszél. (Miközben tudjuk, másféle patriotizmus is létezik; a „szívem titokban hűségeskedik” Kormos Istvánjának vallomása dereng föl évtizedek távolából.) Középkori himnuszköltők tudták olyan szenvedéllyel szeretni Istent, mint Utassy az „Édes Egyetlent”. Nem véletlen, hogy a „honszerlem” versei az *Ave, Éva!* kötetből (1981) kezdődően sokféle versszimfónia tételévé váltak. „Világ Világa, / Szerelem Kápolna-virága” – írja, s a magyar költészet legrégebbi, az *Ómagyar Mária-siralomból* ismert rímpárját is segítségül hívja.

Ilyen versszimfóniává állnak össze a gyermekkort, gyermekkori tájat fölidéző versek. Ujjongó március-köszöntés, „májusi orgonalomb-habzás”, sereg liba élén maszatos kislíru, „rigók cimborája” – ezek a múltbeli képek akár felhőtlen idillé is rendeződhetnek. De „Szomorú vagyok és komor. / Én utálok gyermekkorom!” (*Hegyi legelőn*) Utálja, mert a családi és nemzeti tragédia éveit ezek, a soha be nem gyógyuló sebeké. Hogy mennyire elválaszthatatlanok Utassy költészetének különféle dimenziói, az *Irdatlan ég alatt* is bizonyítja. Fölvillannak a háborús idők képei, a kisgyermeknek a szörnyűséges világban szerzett első tapasztalatai. Olyan régebbi verseket is beilleszt a kompozícióba, mint az *Ismeretlen katona* vagy a *Fekete trón*. Végül az apa, „Isten és az Ózdi Vasgyár segédmunkása” szólal meg. A *Monológ a pódiumon* versei viszont a szülőföldről elszakadt fiatalember kételyeinek a megjelenítői. Egyfelől a „maradtál volna felvégben inkább!” bizonytalansága, de az is, hogy „nyargal, vágat” vele a nyugtalanság, s a kiszakadás elkerülhetetlen: „A csodaszarvas igazságot úzöd. / Verejtékes vágtaú micsoda hajsza! / Ha el nem éred, érte fogsz kimúlni. / Ha meg eléred, úgylehet, miatta.” (*Monológ a pódiumon*) Fölordást nem adó pathhelyzet ez. A költő az eszmények és a valóság kontrasztját látja, de a rezignáció, a visszavonulás vágya sokáig mégsem hatalmasodik el. Egy korszak elfojtott indulatai sűrűsödnek a ronggyá olvasott Zúg Márciusban: „Talpra, Petőfi! Sirodat rázom: / szólj még egyszer a Szabadságról!”

A szerelemben, Utassy lírájának ebben a rendkívül lényeges élménykörében az életörömmel, a teljes élet élésének, az emberi teljességnek a vágya rejlik. Rajongás, hála, önzés, játék és még sok más érzelm kavarog a szókimondó, a testiséget a maga természetességében fölvillantó versekben. A hamis erotikát nélkülöző bensőséges egyszerűség példája *A szerelem szélén*: „s tested fivőre, én édes párom, / kicsapom tiz ujjam legelni”. Ám micsoda különbség a „tüzem, lobogóm” metafora és „a szerelemtől / végleg eloldva / borulok gyászba, / fekete gondba” hangulatjelentése között. A szerelem azonban éppúgy kapaszkodás lehet az életbe, mint az eltűnt ifjúság megidézése. „Hol ifjúságod tűnt el, / fekszel hanyatt a fűben. // Hatalmas fellegárnyban, / heversz az elmúlásban.” A megrendítő sorokat (*Hol ifjúságod tűnt el*) a *Talán eltűnök hirtelen* záróképeivel asszociálhatjuk: „Ifjúságom, e zöld vadont / szabadnak hittem és öröknek / és most könnyezve hallgatom / a száraz ágak hogy zörögnek”.

Utassy költészetének szervességét, egy tömbből faragottságát mutatja az is, ahogy az ifjúság eltűnésének élményköre előkészíti a *tűzmárciust* fölváltó *őszvilág* metaforát. Nem egyszerűen közérzetet fejez ki a ciklus címét adó versben, az emberi létről is érvényeset tud mondani. „Ragozhatom a létigét / létem hamleti szélénél.” Az *Akár a szarvasok* a több nép hagyományában is meglévő mítoszra, a *Cantata profana* témájára játszik rá. „Zörgőre jár, fiúk: vége a vadonnak!” „Magunkra riadva, patánkra maradva, / énekijesztő lett beszédünk is, zagyva.” Riasztó magányérvzés, de nem belenyugvás, mivel kimondatik az „*Arany Szarvasifjúságszó*”: „NEM ISZUNK CSATÁKRA CSENDÜLŐ POHÁRBÓL! / csak tiszta forrásból.” Erre utal Utassy egyik kései verse, a *Tánk*, mely dialógus formájában ütköztet kétféle életstratégiát és mentalitást. Gazdag intratextualitás, az életművön belüli kapcsolatok sokasága van ebben a versben. A „hektori szekér” hajtója könyörtelen, mivel a „bűnös”

„nem himnuszolt csengő csatákról”. Az egykedvűen dúdoló kormányos – többek között – így vádaskodik: „ellenem virrasztottál, ne lopjak, / fényesítettél csillagot, holdat, / és nyűszítetted, sírtad, makogtad, / hogy itt rabolnak, hogy itt rabolnak!”

Nem lógnak ki a belső rendből a *Hungária Kávéház* ciklus kisebb igényű, olykor csak egy-egy játékos ötletre építő versei sem. Kiemelkednek közülük az irodalmi életet, bizonyos írói magatartásformákat szatirizáló szösszenetek. „Istenülnek a piacon / pegazus-ló-csiszárok.” (*Irodalmi élet*) Egy kritikára méltatlankodása: „Miért mond INDULATOT? Miért nem / említ inkább ENERGIÁT?!” A konokul saját útját járó költő nem mond le élet és mű megszenvedett egységéről. Az *én kereszttem* című képvers a keresztfeliratot változtatja meg: INRI helyett ÍRNI. Utassy pályája során sokszor eljutott ahhoz a ponthoz, amikor csak a teljes elhallgatás jöhet. Bár a betegségben is szellemi-lelki állapotát próbálja megfogalmazni és önmarcangoló őszinteséggel elemzi magát. Mélységes kiábrándultság szól ebből a verscsoportból, s erről a címek is sokat elárulnak: *Sötétedem, Félek már, Halál úr!, Halálra váltant, Holtpont.* „Gyöngybaglyasodva / lesem a hulla Holdat. Félek.” (*Te üss agyon!*) „Nincs dal: Az ember / csak átkozódik”, perlekedik – leginkább Istennel. Leírja ugyan, hogy „Isten költemény” (*Én édes derengőm*), a számonkérés azonban többnyire a blaszfémiával határos. „Ölöd, irtod a gyermekem, Isten: / te gonosz, te bitang, te barom!” (*Ezüstvilág*) „Majd számon kérem tőled / én: apámat, fiamat!” „Te otromba, bumburnyák Isten! / Te, a kozmosz böhöm-nagy ökre!” A *Három árny a mennybolton* a Göncölszekéren meglehetősen frivol pózban heverő tökrészeg Mindenhatót ábrázolja. Mindenható és teremtő? Utassy versvilága inkább a centrumnélküliséget sugallja, a középpont kiüresedését, mivel „az idő szekerén” „nem ül ragyogva senki / a bakon”. És végül: „Micsoda kincs is, / ha majd rádöbbsz, / hogy Isten nincs is!” (*Kincs*)

Valami igazság mégiscsak volt annak a bizonyos indulatot emlegető kritikuskak – ha nem is a szó köznapi értelmében. Füst Milán a nevezetes esztétikai előadás-sorozatában (*Látomás és indulat a művészetben*) éppen a kép és az indulat elválaszthatatlan egységére építi gondolatmenetét, melyben a kép az objektiválódott, tárgyi kritérium, míg az indulat a személyes, a szubjektív feltétel. Ez a kettősség „vegetatív egzisztenciánkból” veszi erejét, vagy ahogy Utassy mondja, energiáját. A művészet érzékletes elemeit tekintve itt dől el, miként fokozható a szavak hatása úgy, hogy intenzív látomást keltsenek. Ebben az összefüggésben válik meghatározóvá Utassy érzékisége, verseinek szenzuális telítettsége. A képet indukáló, gerjesztő indulat metaforákban, metaforasorokban és -rendszerekben sűrít. A valóság sok-sok apró mozzanata úgy nő látomássá, hogy a költő többnyire „csak” kiterjeszti a jelentést, de elmarad a képi ornamentika, hiányoznak a nagyfokú stilizáltság kellékei, viszonylag kevés a több szóból, esetleg sorból álló figurajellegű trópus. Nemritkán – minden metaforikusság mellett – a mindennapi, a beszélt nyelv keresetlenségéhez tér vissza. „A kínaiak is azt mondják – írja Füst –, hogy egyetlen kép annyit ér, mint tízezer szó.” De idézhetjük Baka Istvánt, aki szerint számára „a metafora maga a világ”. Igaz, a vers „aprózása”, prózaira hangszerelése, a tárgyias költészet sokféle változata jellemezte a modern líra történetét. Hogy aztán végül szinte egyeduralkodóvá váljon a kánonban. A tárgyiasság fontosságát kétségbe nem vonva ebben a jelenségben az is érdekes, hogy ez az időszak egybeesett a próza metaforizálódásával, ily módon történő megújulásával. Ami héttérbe szorítva az egyik műnemben, az kitüntetett szerepet kap a másikban. Modorosságot, szemléleti-tartalmi kiüresedést vetnek a metaforikus költők szemére, kirekesztve azt a varázslatos nyelvi és költői világot, mely nemcsak a múlt és közelmúlt, hanem a jelen egyik fontos lírai útbejárása is lehet.

Akár a kamaszos féktelenség, akár a fájdalom, a reményvesztettség verseit olvassuk, a vallomáslíra érzelmi áradására ismerünk. A beszélő – néhány kivételtől eltekintve – ugyanaz az első személy, ugyanaz a hang. Ám a megformálásra, a megalkotottságra is

ügyel a költő. Az ő formai fegyelve a korszak „lírai pongyolaságára” (Domokos Mátyás szavai) ellenhatás. A magyar és az európai líra poétikai hagyományainak vállalása nem köti gúzsba. Domokos Mátyás írja: „A népköltészet tüdejével lélegzik. Ugyanakkor tele keserű, fájdalmas és modern disszonanciákkal, egy tökéletes forma fegyelmében.” A harmónia a dalhoz illik igazán, s Utassy is gyakran indítja verseit a tiszta dal idilljével. Aztán – József Attilához hasonlóan – a legcsendesebb hangzásoktól a tragédiához jut el, s a vers egysége mégsem borul föl.

Különösen a zárt strófákat kedveli, a kétsoros, de még inkább négysoros egységeket, a páros, kereszt- vagy félrímekeket, a szép hangzású asszonánccokat. (Verseinek mintegy fele négysoros szakaszból áll.) Legjobb darabjaiban valami klasszikus letisztultságot érzünk. A hangzás természetessége, teljessége és tisztasága verstani változatossággal párosul. Az ütemhangsúlyos, magyaros formát nem tartja könnyűnek és csilingelőnek, súlyos, modern tartalmakat képes megszólaltatni így is. Igen gazdag a hangsúlyos ritmika, de a dallamformák változatossága a hangsúly és az időmérték finom egymásba játszásával is magyarázható. A *Micsoda évszak* kívülről meg-megiramló, játékos Weöres Sándor-i forma, belül sebzettség és tépettség. Míg a *Szép lassan* című verset a tökéletes antik időmértékes sorképlet jellemzi, addig az *Ad Notam: Balassi Bálint* az újabb költészetünkben ritka Balassi-strófával hívja föl a figyelmet. Legalább tucatnyi olyan verse van, melyben a mű tipográfiai képének is szerep jut. A költői kifejezés lehetőségek szüntelen bővítését szolgálják új igéi (varjúhódok, szeptemberedek, brong), főnevei (hitfogyatkozás, levélhulláilat, lombvisz-szavonulás).

Ugyanaz a hang és megszólaló, ám a monológ látszólagos homogenitása mögött a megszólalás változatossága. Szerepeket ritkán vesz föl, vendégszövegeket módjával alkalmaz, a nyelv számára nem problematikus. A *Bűntudatban* olvasható: „Hű maradok örökre tehoz-zád: / »A dallam nem változtat szövegén.« / Legombolom zászlóul szőke szoknyád, / fakóra szívtá ügyis már a szél.” Az idézett sorral izgalmas szövegközi feszültség támad József Attilával és az Egy József Attila-sorra Baka Istvánjával. „De fellázadnak egyszer a szavak, / és ha a dallam nem fog szövegén, / a szöveg változtat majd dallamán.” Ezt némelyek egy új, posztmodern felé hajló Baka-korszak nyitányaként értelmezik. Így van-e, nem tudható. Miként arra sincs válasz, mivé válhatott volna, merre vett volna irányt Utassy költészete a deprimáló kor és a személyes sors traumái nélkül.